

TECHNINIŲ PRIEMONIŲ NAUDOJIMO KRIMINALINĖJE ŽVALGYBOJE TEISĖTUMO PROBLEMOS

Petras Tarasevičius

Lietuvos teisės instituto
Baudžiamosios justicijos tyrimų skyriaus
mokslo darbuotojas
socialinių mokslų (teisė) daktaras
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
Tel. (+370 5) 210 1668
El. paštas: <petras.tarasevicius@teise.org>

Straipsnyje nagrinėjama techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinio reglamentavimo atitikis Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai. Pabrėžiamas būtinumas tikslinti Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme įtvirtintus techninių priemonių panaudojimo bendra tvarka atskyrimo nuo techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka kriterijus. Taip pat nemažai dėmesio skiriama techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinio reglamentavimo problemoms. Keliami kritiniai prievartinių priemonių naudojimo tvarkos nustatymo neviešo pobūdžio teisės aktais klausimai.

The article presents the analysis of the juridical preconditions of the use of technical equipment during criminal intelligence. The problems of the distinguishing the use of technical equipment by general procedure and the use of technical equipment according to special procedure provided by the Law of the criminal intelligence of the Republic of Lithuania are being analysed as well.

Įvadas

Šiuolaikinės kriminalinės žvalgybos tobulinimas vis labiau remiasi technikos mokslų laimėjimais. Išskirtinis dėmesys skiriamas šiuolaikinių informacinių technologijų panaudojimo reikalingai informacijai rinkti, jos kontrolei, fiksuoti bei apdoroti galimybėms. Pastarųjų metų mokslo ir technologijų laimėjimai leidžia kriminalinės žvalgybos tikslais panaudoti labai plataus spektro bei plačių galimybių technines priemones, kurios padeda vykdyti: slaptą objektų judėjimo sudėtingomis miesto sąlygomis kontrolę; slaptą patalpų akustinę kontrolę (nesumontavus jokios įrangos jų viduje); žmogaus psichofiziologinės būsenos kontrolę ir panašiai.

Techninių priemonių, naudojamų kriminalinėje žvalgyboje, dydžio mažinimas, naujų šių priemonių veiklos principų, taip pat skaitmeninių metodų gautai informacijai apdoroti panaudojimas padeda ne tik pagerinti tradicinių kriminalinės žvalgybos uždavinių įgyvendinimo efektyvumą, bet ir sudaro sąlygas taikyti naujas, anksčiau nelabai įmanomas slapto informacijos gavimo technologines schemas.

Sparti šiuolaikinių technologijų plėtra kelia didelius iššūkius kriminalinės žvalgybos subjektams. Pastaruoju metu vis daugėja nusikalstamų veikų, padaromų elektroninėje erdvėje (kitaip dar vadinamų kibernetinių nusikaltimų), atsiranda naujų tokių nusikalstamų veikų padarymo būdų, kai darantys nusikalstamas veikas asmenys naudoja moderniausias technologijas bei rengdami ir darydami nusikalstamas veikas yra neribojami geografinių ribų, tai sudaro pagrindą laiku stiprinti kriminalinės žvalgybos subjektų naudojamas priemones bei pajėgas. Siekdami savo veiklos efektyvumo kriminalinės

žvalgybos subjektai turėtų naudoti pažangias technines priemones, kurias naudodami galėtų būti bent keliais žingsniais priekyje nei asmenys, tokias technines priemones naudojantys savo nusikalstamoje veikloje ar vykdančys veiksmus, neutralizuojančius kriminalinę žvalgybą. Vis dėlto, nepaisant būtinumo nuolat plėtoti techninių priemonių, naudojamų kriminalinėje žvalgyboje, galimybes, svarbu, kad jas naudojant būtų vadovaujama teisės viršenybės, kitais konstituciniais principais ir laikomasi teisės aktų reikalavimų.

Viename iš Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto dokumentų nurodyta, kad: „šiuolaikinės informacinės ir ryšių technologijos suteikia žvalgybos tarnyboms galimybę masiškai rinkti informaciją. Revoliuciniai duomenų saugojimo ir analizės galimybių (duomenų gavybos, profiliavimo ir kt.) pokyčiai papildomai skatina rinkti vis daugiau asmens duomenų, siekiant iš jų išrinkti reikiamą informaciją ar nustatyti tam tikrus elgesio modelius (vaizdo susidarymas). Dėl šios technologijų raidos šiek tiek pakito žvalgybos tarnybų veiklos modelis, kuris anksčiau buvęs grindžiamas įtarimais, tiksliniu stebėjimu, dabar pavorito bendru, masiniu ir sistemingu stebėjimu.“¹ Apie tai, kad masinio visuotinio sekimo sistemos daro labai didelį poveikį piliečių teisėms, kalbama ir kituose minėto komiteto dokumentuose. Juose paminėta, jog, nors ir galioja atitinkamos teisinės sistemos, vis dar neatsakyta, ar, vykdančias įvairias programas, laikomasi jų sąlygų ir ar šios programos parengtos atsižvelgiant į atitinkamas teisinės sistemas, įskaitant tarptautinę ir ES teisę. Taip pat teigiama, kad, galėdamos rinkti duomenis apie ryšių turinį, taip pat metaduomenis apie kitą piliečių elektroninę veiklą, visų pirma naudojimąsi išmaniaisiais telefonais ir planšetiniais kompiuteriais, žvalgybos tarnybos *de facto* apie asmenį gali sužinoti beveik viską. Pasitelkdamos pažangias vietas nustatymo programas, jos gali žinoti, kur žmogus yra, su kuo ir kiek laiko kalba, ką veikia, perka, ką skaito ir pan.²

Apie šiuolaikinių technologijų naudojimo sukeliamas tam tikras teisėtumo problemas nemažai diskutuojama ir mokslinėje literatūroje. H. Nissenbaum teigimu, informacinės technologijos yra laikomos pagrindine grėsme privatumui, šios technologijos įgalina atlikti prasiskverbiantį sekimą, sukurti masyvias duomenų bazines ir po visą pasaulį šviesos greičiu paskleisti informaciją. Radikalios transformacijos technologijų srityje sudarė sąlygas ženkliai šiuolaikinių sistemų diapazono plėtrai, apimant skirstomuosius tinklus, mobiliuosius įrenginius, vaizdo, garso ir biometrinį sekimą, navigacijos sistemas, socialinius tinklus, daviklių tinklus, kompiliuotas informacijos duomenų bazines, duomenų gavybos procesus ir pan. Visų šių sistemų plėtojimas yra siejamas su privatumo apsaugos užtikrinimo problemomis³. Anot D. Misiūnaitės-Kamarauskiene: „technologijų ir ryšio priemonių vystymasis ne tik daro įtaką socialiniams žmonių gyvenimo aspektams, bet ir kelia nemažai teisinių iššūkių asmens duomenų ir teisės į privatumą gyvenimą apsaugos srityje, kurie skatina ieškoti naujų teisinio reguliavimo, teisės aiškinimo bei skirtingų interesų derinimo būdų ir galimybių.“⁴

Pasak Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT), vien teisės aktų, kuriais leidžiama taikyti slaptos ryšių kontrolės sistemą, galiojimas reiškia sekimo grėsmę visiems asmenims, kuriems gali būti taikomi šie teisės aktai, ir tokiu būdu gali būti kliudoma įgyvendinti asmens teises,

¹ Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas. Darbo dokumentas (5), dėl valstybių narių žvalgybos tarnybų ir ES žvalgybos įstaigų demokratinės priežiūros. 2013 m. gruodžio 12 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/1009342/1009342lt.pdf>.

² Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas. Darbo dokumentas Nr. 1, dėl JAV ir ES sekimo programų ir jų poveikio ES piliečių pagrindinėms teisėms. 2013 m. gruodžio 11 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/1012434/1012434lt.pdf>.

³ NISSEBAUM, H. *Privacy in Context. Technology, Policy, and the Integrity of Social Life*. Stanford: Stanford University Press, 2010, p. 1.

⁴ MISIŪNAITĖ-KAMARAUSKIENĖ, D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aktualijos pagrindinių teisių į privatumą šeimos gyvenimą ir asmens duomenų apsauga srityje. *Jurisprudencija*, 2014, t. 21(4), p. 1234.

numatytas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵ (toliau vadinama – EŽTK) 8 straipsnyje, nepaisant to, kokios priemonės iš tikrųjų taikomos⁶. Akivaizdu, kad tokie teiginiai skatina tirti žvalgybos tarnybų techninių priemonių naudojimo, vykdomo tiek tikslinio, tiek masinio žmonių stebėjimo tikslais, atitiktis teisėtumui klausimus. Savo ruožtu tai paskatino ir autorių labiau gilintis į techninių priemonių naudojimo Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos subjektų⁷ (toliau vadinama – KŽS) veikloje teisinio reglamentavimo bei šio reglamentavimo praktinio įgyvendinimo problemas.

Tam tikrus techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinio reguliavimo aspektus Lietuvoje tyrė šie autoriai: L. Belevičius, P. Čiočys, G. Goda, M. Laurinaitis, R. Merkevičius, D. Petrošius, K. Šimkus, D. Štītīlis, D. Žilinskas. P. Čiočys analizavo tuo metu galiojusio Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo nuostatas dėl specialios technikos panaudojimo sankcionavimo tvarkos⁸. L. Belevičius aptarė to laikotarpio operatyviniais veiksmais gautos (ir naudojant technines priemones) informacijos panaudojimo baudžiamojoje byloje parengtinio tardymo ir teismo proceso metu problemas⁹. K. Šimkus tyrė elektroninės žvalgybos teisinio reguliavimo ypatumus užsienio valstybėse¹⁰. D. Petrošius savo tyrime nagrinėjo Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymų raidą, analizavo nuostatas, reglamentavusias techninių priemonių naudojimą operatyvinėje veikloje¹¹. G. Goda parodė to meto operatyvinės veiklos teisinio reguliavimo problemas, pabrėžė techninių priemonių naudojimo operatyvinėje veikloje prievartinį pobūdį bei kėlė tokių prievartinių priemonių turinio ir taikymo prielaidų neaiškumo klausimus¹². D. Štītīlis iškėlė Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme įtvirtintų sąvokų, vartotų reglamentuojant techninių priemonių naudojimą specialia tvarka, suvienodinimo su Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatyme vartotomis sąvokomis problemas. Autorius savo išvadose paminėjo būtinumą keisti Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme nustatytose elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės procedūrose vartotas sąvokas¹³. M. Laurinaitis kartu su D. Štītīliu nagrinėjo teisėsaugos institucijų veiklos ypatumus, kai šios nusikaltimų tyrimo tikslais vykdė susižinojimo, paremto IP telefonija, kontrolę. Šie autoriai atkreipė dėmesį į teises elektroninių ryšių kontrolės nusikaltimų tyrimo tikslais reguliavimo problemas tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje¹⁴. R. Merkevičius įvardijo atskirus Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo galimo prieštaravimo iš universalios teisinės valstybės imperatyvo kylančiam teisinio apibrėžtumo ir aiškumo reikalavimui aspektus. Šis autorius įžvelgė tai, kad minėtas įstatymas neigė Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁵ (toliau vadinama – Konstitucijos)

⁵ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390.

⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją*.

⁷ Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos subjektų sąrašas nustatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. vasario 6 d. nutarime Nr. 108 „Dėl kriminalinės žvalgybos subjektų sąrašo patvirtinimo ir jų kriminalinės žvalgybos masto nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 16-780.

⁸ ČIOČYS, P. Operatyvinės veiklos įstatymas: privalumai ir spragos. *Sargyba*, 1997, t. 27 (231).

⁹ BELEVIČIUS, L. Techninių priemonių panaudojimo tiriant nusikaltimus teisinis reguliavimas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 29(21), p. 72–85.

¹⁰ ŠIMKUS, K. Elektroninės žvalgybos teisinis reguliavimas užsienio valstybėse. *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 113–120.

¹¹ PETROŠIUS, D. Operatyvinės veiklos įstatymo raida žmogaus teisių apsaugos kontekste. *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55), p. 126–138.

¹² GODA, G. Operatyvinės veiklos teisinio reguliavimo problemos ir perspektyvos. *Teisė*, 2006, t. 58, p. 70–83.

¹³ ŠTITILIS, D. Privataus gyvenimo elektroniniuose ryšiuose ribojimas nusikaltimų tyrimo tikslais. *Jurisprudencija*, 2006, t. 9(87), p. 69–75.

¹⁴ ŠTITILIS, D.; LAURINAITIS, M. IP telefonija – iššūkis elektroninių ryšių kontrolės, siekiant iširti nusikaltimus, teisiui reguliavimui. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, t. 1(1), p. 205–221.

¹⁵ *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.

22 straipsnyje įtvirtintą asmens teisę į privatumą bei Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje postuluojamos teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos turinio esmę, akcentavo konkrečias prievartos priemonių taikymo problemas. Iškėlė per ilgų atskirų Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme numatytų prievartos priemonių (kartu ir techninių priemonių naudojimą specialia tvarka) taikymo terminų bei asmens teisės žinoti apie tokių priemonių taikymą neužtikrinimo problemas¹⁶. Autoriai: V. Andrejevas¹⁷, G. Bučiūnas¹⁸, Z. Jankovski¹⁹, K. Jovaišas²⁰, R. Jurka²¹, L. Pakštaitis²², A. Panomariovas, T. Rudzakis²³, E. Lipnickas²⁴, V. Skapcevičius²⁵, L. Štarienė²⁶, D. Žilinskas²⁷ taip pat nagrinėjo tam tikrus operatyvinės veiklos (apimdami, tačiau neišskirdami techninių priemonių naudojimo šioje veikloje) teisėtumo aspektus. Kai kuriais šių autorių teiginiais remiamasi ir šiame tyrime. Užsienio autoriai taip pat nagrinėjo pavienes techninių priemonių naudojimo žvalgybinio pobūdžio veikloje problemas. Paminėtini autoriai: H. J. Kolbas, kuris tyrė radiotechnikos priemonių naudojimo žvalgyboje galimybes bei ribas²⁸, R. Roninas, detaliai aprašęs technines priemones, naudojamas asmenims slaptai stebėti bei informacijai gauti²⁹. M. P. Smirnovas analizavo informacinių sistemų bei techninių priemonių panaudojimo operatyvinės paieškos veikloje teisinį reglamentavimą Rusijos Federacijoje bei elektroninio stebėjimo, kaip informacijos gavimo būdo, ypatumus³⁰. Autorius E. V. Demenčuk pateikė pagrindines techninių priemonių naudojimo kryptis, tokių priemonių rūšis ir klasifikaciją³¹.

Šio straipsnio tikslas yra išnagrinėti techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teises prielaidas, teisės aktuose įtvirtintus techninių priemonių naudojimo bendra tvarka atskyrimo nuo techninių priemonių naudojimo specialia tvarka kriterijus žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių apsaugos aspektu. Nagrinėjant šiuos klausimus, be kita ko, bus apžvelgta teismų praktika ir atsizvelgiama į EŽTT jurisprudenciją dėl techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje ir pagrindinių žmogaus teisių ribojimo sąlygų.

¹⁶ MERKEVIČIUS, R. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Lietuvos Respublikos Konstitucijos kontekste. *Iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 176–197.

¹⁷ ANDREJEVAS, V. Profesionalus operatyvinis tyrimas – ikiteisminio tyrimo garantas. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2011, t. (6), p. 22–39.

¹⁸ BUČIŪNAS, G. *Slaptas sekimas. Teisinis reglamentavimas ir praktiniai aspektai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012.

¹⁹ JANKOVSKI, Z. Apie operatyvinės veiklos teisinio formavimosi pagrindus. *Mokslo darbai. Vilnius: Lietuvos policijos akademija*, 1994, t. 2, p. 89–101.

²⁰ JOVAIŠAS, K. Informacijos apie privatų gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai. *Teisės problemos*, 2004, t. 2 (44).

²¹ JURKA, R. Provokacija kaip priemonė renkant įrodymus teisme. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 249–265.

²² PAKŠTAITIS, L. Nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio taikymas tiriant kyšininkavimo nusikaltimus. *Jurisprudencija*, 2001, t. 23(15), p. 82–96.

²³ PANOMARIOVAS, A.; RUDZKIS, T. Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos sąveika. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9), p. 117–125.

²⁴ LIPNICKAS, E. Kriminalistinis neviešų tyrimo veiksmų integracijos į Lietuvos baudžiamąjį procesą vertinimas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 26–34.

²⁵ SKAPCEVIČIUS V. Operatyvinės veiklos esmė. *Teisės apžvalga*, 1991, t. 4.

²⁶ ŠTARIENĖ, L. The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial under Article 6(1) of the European Convention on Human Rights. *Jurisprudencija*, 2009, t. 3 (117), p. 263–284.

²⁷ ŽILINSKAS, D. Policijos teisės prielaidos: operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problema. *Jurisprudencija*, 2003, t. 49(41), p. 54–64.

²⁸ KOLB, H. J. *Contributions to intelligence, Surveillance and Reconnaissance from the Sensor to the Back – Office*. MEDAV GmbH, Uttenreuth, 2013.

²⁹ РОНИН, Р. *Своя разведка*. Минск: Харвест, 1998.

³⁰ СМИРНОВ, М. П. *Комментарий оперативно-розыскного законодательства РФ и зарубежных стран*. Москва, 2002, с. 156, 221–225.

³¹ ГОРЯИНОВ, К. К.; ОВЧИНСКИЙ, В. С.; СИНИЛОВ, Г. К. *Теория оперативно-розыскной деятельности*. Москва: Инфра-М, 2006, с. 393–410.

Straipsnio objektas – techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinis reglamentavimas, mokslinės teorinės bei praktinės techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje problemos.

Tyrime naudoti analitinis, istorinis, sisteminis ir teleologinis metodai.

Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo³² (toliau vadinama – KŽĮ) nuostatų analizei. Kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų teisės aktai, nustatantys techninių priemonių naudojimo tvarką, dėl šių aktų neviešo pobūdžio plačiau nenagrinėjami. Nagrinėjant techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisėtumo problemas dėl specialių teisės terminų, vartotų šioje srityje, genezės, vartojamos operatyvinės veiklos, operatyvinės technikos, specialiosios technikos, specialios technikos, techninių priemonių panaudojimo (naudojimo) bendra tvarka bei techninių priemonių panaudojimo (naudojimo) specialia tvarka sąvokos.

1. Teisinės techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje prielaidos

Techninių priemonių naudojimas operatyvinėje veikloje (kriminalinėje žvalgyboje³³) įstatymo lygmeniu pirmą kartą buvo įtvirtintas dar 1991 m. Lietuvos Respublikos policijos įstatyme³⁴. Šio įstatymo 20 straipsnyje buvo suteikti įgaliojimai policijai, vykdant operatyvinę veiklą, nustatyta tvarka naudotis specialiąja technika.

1992 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos priimtame pirmajame Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme³⁵ jau buvo reglamentuojamas ne tik įgaliojimų suteikimas naudoti prasiskverbiančio pobūdžio technines operatyvinės veiklos priemones renkant informaciją apie valstybinius nusikaltimus bei kriminalinių nusikaltimų sferoje ir infrastruktūroje, bet ir tokių operatyvinės veiklos techninių priemonių sankcionavimas.

Vėliau, Lietuvos Respublikoje prasidėjus ir vykstant teisinės sistemos reformai, Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. gegužės 22 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymą³⁶, kuriame ši veikla buvo detaliau reglamentuota. Minėtame įstatyme jau buvo įtvirtinti nauji teisės terminai. Buvo apibrėžtos operatyvinės technikos, specialios technikos bei specialios technikos panaudojimo sąvokos.

Per daug nesigilinant į to meto operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problemas, inspiravusias būtinumą keisti jį iš esmės, svarbu, kad naujame 2002 m. birželio 20 d. priimtame Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme³⁷ (toliau vadinama – OVI) tokių sunkiai paaiškinamų (nors ir įstatyme apibrėžtų) sąvokų³⁸ neliko.

³² *Valstybės žinios*, 2012, nr. 122-6093.

³³ Lietuvos Respublikos teisės aktuose vietoje sąvokos „kriminalinė žvalgyba“ anksčiau buvo vartojama sąvoka „operatyvinė veikla“, todėl, nagrinėjant laikotarpį iki „kriminalinės žvalgybos“ sąvokos kaip teisės termino įteisavimo KŽĮ, straipsnyje vartojama sąvoka „operatyvinė veikla“.

³⁴ *Valstybės žinios*, 1991, nr. 2-22.

³⁵ *Valstybės žinios*, 1992, nr. 22-639.

³⁶ *Valstybės žinios*, 1997, nr. 50-1109.

³⁷ *Valstybės žinios*, 2002, nr. 65-2633.

³⁸ Operatyvinėje veikloje (kriminalinėje žvalgyboje) buvo naudojamos įvairiausios techninės priemonės, kurios taip pat sėkmingai buvo naudojamos ir kitose veiklos srityse. Pasaulyje buvo sukurta gausybė įvairių techninių priemonių, kurios buvo kuriamos siekiant jas panaudoti medicinos, ekonominiiais, kariniais ar kitais tikslais. Tai, kad kurios nors priemonės buvo pritaikytos ir pradėtos naudoti operatyvinėje veikloje, yra tikrai diskutuotinas pagrindas jas priskirti prie operatyvinės ar specialios technikos. Tam tikros techninės priemonės buvo sukurtos tam, kad jas būtų galima naudoti ornitologijoje (pvz., išgirsti ir fiksuoti aukštai danguje skrendančių paukščių balsus). Tokias priemones pritaikius nuotolinei žmonių pokalbių kontrolei ir jiems fiksuoti, tampa sudėtinga logiškai paaiškinti, kodėl tos priemonės priskiriamos operatyvinei ar specialiai technikai. Tokiu būdu stiklinė, skirta vandeniui gerti, taip pat būtų speciali technika, jeigu OVS pareigūnai ją būtų pridėję prie sienos ir klausęsi kitoje patalpoje esančių asmenų pokalbių nė vienam iš jų apie tai nežinant.

OVĮ nuostatos, reglamentavusios techninių priemonių naudojimą operatyvinėje veikloje, tapo aiškesnės. Atsirado galimybė logiškai pagrįsti ir paaiškinti tame įstatyme įtvirtintas sąvokas, susijusias su techninių priemonių naudojimu operatyvinėje veikloje. Minėtame įstatyme techninės priemonės, naudojamos operatyvinėje veikloje, jau neskirstomos nei į specialią, nei į operatyvinę techniką, o vietoje to įtvirtinamas labiau logiškai suprantamas jų skirstymo kriterijus – šių priemonių naudojimo tvarka. Be to, įstatyme buvo įtvirtinti techninių priemonių naudojimo specialia tvarka ir bendra tvarka apibrėžimai. Esminiai techninių priemonių naudojimo specialia tvarka apibūdinimo požymiai buvo tai, kad techninių priemonių naudojimas specialia tvarka buvo siejamas su tam tikrų asmens konstitucinių teisių (teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą) apribojimu ir tam buvo būtina gauti atitinkamo teisėjo nutartį. Techninėms priemonėms naudoti bendra tvarka nei teismo nutarties, nei prokuroro sankcionavimo nereikėjo. Šios priemonės turėjo būti naudojamos Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos subjektų³⁹ (toliau vadinama – OVS) pagrindinių institucijų nustatyta tvarka. Paprastai aiškinant, jei „stiklinę“ buvo norima panaudoti pasiklausti asmenų, esančių patalpoje, pokalbių, reikėjo gauti motyvuotą teismo nutartį, o jei tą „stiklinę“ buvo norima panaudoti slaptai gauti asmens piršto atspaudų, tai tokiam veiksmui atlikti jokios teismo nutarties nereikėjo.

Dar vienas anksčiau galiojusio OVĮ nuostatų ypatumas, sietinas su techninių priemonių naudojimu operatyvinėje veikloje, buvo jame įtvirtinta tam tikra operatyvinės informacijos gavimo būdų, iš kurių vienas buvo įvardytas elektronine žvalgyba, sistema⁴⁰.

OVĮ įtvirtintas šio būdo apibrėžimas buvo tam tikras kriterijus, leidžiantis informacijai gauti operatyvinėje veikloje naudojamas technines priemones skirstyti į elektronines ir kitas, nors toks šio skirstymo tikslingumas ir kodėl toks būdas išskirtas, nebuvo iki galo aišku. Įstatymų leidėjas buvo įtvirtinęs nuostatą, kad tiek techninių priemonių, tiek metodų naudojimas kriminalinėje žvalgyboje buvo operatyviniai veiksmai.

Sisteminė, loginė ir gramatinė galiojusio OVĮ nuostatų, reglamentavusių techninių priemonių naudojimą operatyvinėje veikloje, analizė leidžia daryti išvadą, kad tokios priemonės galėjo būti naudojamos kaip atskiras operatyvinės veiklos metodas arba kitais operatyvinės veiklos metodais gaunamai informacijai fiksuoti ir išsaugoti (pavyzdžiui, apklausos metu atliekamas slaptas garso įrašymas ar pan.).

Būtina atkreipti dėmesį, kad to laikotarpio OVĮ buvo vieningai pripažįstamas neatitinkančiu teisinių ir visuomeninių realiųjų bei tobulintinas⁴¹. Taigi, praėjus vos keliems metams po OVĮ priėmimo jau buvo siekiama pakeisti šio įstatymo nuostatas, kad jos atitiktų teisinės valstybės principus, būtų suderintos su Konstitucijos nuostatomis, įtvirtinančiomis žmogaus teises bei laisves, ir su Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau vadinama – KT) jurisprudencijoje formuluojama žmogaus teisių apsaugos doktrina⁴².

Šiuo atžvilgiu paminėtina, kad nemažai mokslininkų pasisakė dėl tuometinio OVĮ nuostatų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos aspektu. Kai kurie mokslininkai pagrįstai išsakė savo abejones dėl ats-

³⁹ Operatyvinės veiklos subjektų sąrašas buvo nustatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 3 d. nutarime Nr. 159 „Dėl operatyvinės veiklos subjektų sąrašo patvirtinimo ir jų operatyvinės veiklos masto nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 97-4279.

⁴⁰ OVĮ 2 str. 18 d. teigta: „elektroninė žvalgyba – operatyvinės veiklos metodas, kai informacija gaunama elektroninėmis technikos priemonėmis“.

⁴¹ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 metais ataskaita [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 1 d.]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5518&p_d=74772&p_k=1>.

⁴² Įstatymų projekto Reg. Nr. IXP-3800 aiškinamasis raštas, 2004-08-23, nr. IXP-3800.

kirų minėto įstatymo nuostatų apibrėžtumo, atitikties teisinio aiškumo principui ir pan.⁴³ Kiti nurodė konkrečius OVĮ nuostatų netobulumus ar net prieštaravimus Konstitucijai⁴⁴.

Tačiau, nepaisant tuo metu teisės doktrinoje vykusio diskurso, analizuotas įstatymas su vėlesniais pakeitimais ir papildymais galiojo daugiau kaip 10 metų. Todėl nėra nieko stebėtino, kad OVS pareigūnai, vykdydami operatyvinę veiklą, ne kartą susidūrė su techninių priemonių panaudojimo, atlikto vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, kontroversišku teisėtumo vertinimu teismų praktikoje.

Vienoje iš savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau vadinama – LAT) konstatavo: „<...> duomenys, gauti suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises (pvz., asmens teisę į pagarbą privačiam gyvenimui ir susižinojimo slaptumui) ir nesilaikant įstatymų nustatytos tvarkos, laikomi gautais neteisėtu būdu ir pažeidžiančiais EŽTK 8 str. bei BPK 20 str. 4 d. reikalavimus. Byloje nustatyta, kad liudytojui pirmą kartą išsakyti savo abejones operatyvinės veiklos pareigūnams dėl, tikėtina, neteisėtų kasatorių veiksmų (kyšio reikalavimo), pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą nebuvo, nes liudytojas nepateikė konkrečių faktų apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą (OVĮ 9 str. 1 d.). Todėl suteikus garso įrašymo techniką dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo, buvo pažeisti įstatymų reikalavimai <...>.⁴⁵ Detaliai analizuojant nagrinėjamą nutartį iškyla LAT atlikto operatyvinės veiklos subjektų pareigūnų veiksmų vertinimo, šių veiksmų atitikimo tuo metu galiojusio OVĮ nuostatoms prieštaravimo klausimai. Minėtoje nutartyje LAT pasisakė: „<...> bylos duomenys patvirtina, kad (duomenys neskelbtini) pareigūnai, liudytojui D. Š. jau pirmą kartą paprašius, suteikė šiam garso įrašymo įrangą jo pokalbiui su ekonominės policijos pareigūnais įrašyti, paaiškino, kaip ja naudotis, nurodė, jog „jeigu kas bus, pokalbį įrašyti ir jį atnešti. Jei įrašė bus kas nors įdomaus, tuomet spjėsią, ką toliau daryti“. Be to, pažymėtina, kad jau po pirmojo pokalbio tarp nuteistų pareigūnų A. Š., R. B. ir D. Š., pastarasis telefonu susiekė su (duomenys neskelbtini) pareigūnu ir nurodė, kad „Normaliai viskas. <...> Reikia tada susitikt. Viskas tvarkoj, kaip ir tikėjomės“. Nurodyti (duomenys neskelbtini) pareigūnų veiksmai, suteikiant garso įrašymo techniką, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, neatitinka įstatymų reikalavimų. Šiuos veiksmus (duomenys neskelbtini) pareigūnai galėjo atlikti tik esant pagrindui, pradėjus operatyvinį tyrimą ir laikydamiesi operatyviniams veiksams vykdyti nustatytų leistinumų reikalavimų pagal Operatyvinės veiklos įstatymą <...>.

Tokie pirmiau pacituoti LAT argumentai, jog tam, kad būtų galima suteikti asmeniui garso įrašymo techniką ir paaiškinti, kaip ją naudotis norint įrašyti būsimą pokalbį, kai asmuo pagrįstai mano, kad iš jo gali būti pareikalauta kyšio, būtina, kad jau būtų pradėtas operatyvinis tyrimas, ir to nebuvo galima daryti vadovaujantis tuo metu galiojusiu OVĮ, yra diskutuotini. Tuo metu galiojusiam OVĮ buvo įtvirtinti operatyvinių veiksmų atlikimo pagrindai, o konkrečiau, įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje nurodyta: „operatyvinių veiksmų atlikimo pagrindas yra informacija apie operatyvinės veiklos objektus.“ Kokių nors reikalavimų minėtai informacijai (pvz., informacijos konkretumo, tikrumo ir pan.) įstatyme nebuvo įtvirtinta. Operatyvinės veiklos objektų sąrašas buvo įtvirtintas minėto įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje: „operatyvinės veiklos objektai – rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiančios nusikalstamų struktūrų narius į teisėsaugos, krašto apsaugos ar kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veikla bei kiti su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai“.

⁴³ ŽILINSKAS, D. Policijos teisės <...>, p. 54–64, JOČIENĖ, D.; ČILINSKAS, K. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Monografija. Vilnius, 2004.

⁴⁴ PETROŠIUS, D. Operatyvinės veiklos <...>, p. 126–138, GODA G. Operatyvinės veiklos <...>, p. 70–83, MERKEVIČIUS, R. Lietuvos Respublikos operatyvinės <...>, p. 176–197, LANKAUSKAS, M.; MULEVIČIUS, M.; ZAKSAITĖ, S. *Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir saviraišką užtikrinimo problemos*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2013, p. 12–18.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.

Minėtoje LAT nutartyje nurodyta, kad liudytojas (tuo metu tas asmuo dar nebuvo liudytojas, nes ikiteisminis tyrimas dar nebuvo pradėtas) išsakė abejonių operatyvinės veiklos subjektų pareigūnams dėl, tikėtina, neteisėtų ekonominės policijos pareigūnų veiksmų (kyšio reikalavimo). Taigi operatyvinės veiklos subjektų pareigūnai gavo informaciją (tikėtina, nepatikrintą) apie asmenis, rengiančius nusikalstamą veiklą. Vertinant šiuos faktus, galima sutikti su LAT argumentais, kad tokia nekonkreči informacija nebuvo pakankamas pagrindas pradėti operatyvinį tyrimą, tačiau tokia informacija buvo pagrindas atlikti operatyvinius veiksmus, nereikalaujančius nei prokuroro, nei teisėjo sankcionavimo. Tokiu būdu operatyvinės veiklos subjektų pareigūnai pasinaudojo tuo metu galiojančio OVĮ 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintomis teisėmis: taikyti operatyvinės veiklos metodus, naudoti technines priemones bendra tvarka, naudotis asmenų pagalba vykdant operatyvinę veiklą ir kt. Be to, svarbu pažymėti, kad operatyvinės veiklos subjektų pareigūnai naudotis OVĮ 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintomis teisėmis galėjo neatsižvelgdami į tai, ar operatyvinis tyrimas pradėtas, ar ne. Tuometėje operatyvinės veiklos teorijoje buvo aiškinama, kad operatyvinis tyrimas yra tik viena iš organizacinių taktinių operatyvinės veiklos formų. Tai patvirtina ir šios sąvokos, įtvirtintos OVĮ 2 straipsnio 23 dalyje, loginis, sisteminis, lyginamasis su kitomis OVĮ nuostatomis vertinimas.

Toliau aptariant analizuojamą atvejį, svarbu, kad operatyvinės veiklos subjektų pareigūnai pasinaudojo asmens pagalba ir panaudojo technines priemones žinodami apie tokių priemonių naudojamą vienam iš pokalbio dalyvių. Tie atvejai, kai techninės priemonės buvo naudojamos kontroliuoti ir fiksuoti asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, žinant apie tokią kontrolę vienam iš pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui, atitiko OVĮ nustatytus reikalavimus, naudojant technines priemones bendra tvarka. Pagal OVĮ techninėms priemonėms naudoti bendra tvarka jokios teismo ar prokuroro sankcijos nereikėjo, šios priemonės turėjo būti naudojamos operatyvinės veiklos subjektų pagrindinių institucijų nustatyta tvarka. Taigi LAT konstatavimas, kad duomenų rinkimo procesas nuo pat pradžių buvo neteisėtas ir pažeisti įstatymų reikalavimai, skatina labiau pasigilinti į tokią teismo poziciją pagrindžiančius argumentus.

LAT pažymėjo, kad „EŽTT, nagrinėdamas tokio pobūdžio bylas, pirmiausia nustato, ar asmens teisės į susižinojimo slaptumą apribojimas, vėliau ketinant gautus duomenis panaudoti kaip įrodymus baudžiamajame procese, priskirtinas valstybės institucijai. Jeigu šios teisės ribojimas priskirtinas valstybei, o ji nesilaikė pagal EŽTK nustatytą ribojimo sąlygų, pažeidžiamas EŽTK 8 straipsnis. Nustatčius, kad asmens susižinojimo slaptumo teisės ribojimas nebuvo numatytas įstatymo, konstatuojamas 8 straipsnio pažeidimas, toliau nebūtina spręsti, ar apribojimu buvo siekiama teisėto tikslo ir ar jis buvo būtinas demokratinėje visuomenėje“⁴⁶. Tai argumentuodamas teismas rėmėsi EŽTT praktika. EŽTT viename savo sprendimų⁴⁷ konstatavo EŽTK 8 straipsnio pažeidimą, kai tiesioginis asmenų pokalbis buvo neteisėtai įrašytas panaudojant technines priemones, kurias policijos pareigūnai paslėpė vieno iš asmenų drabužiuose (šiam asmeniui apie tai žinant ir su tuo sutinkant), o gautas įrašas panaudotas baudžiamajame procese ir buvo pripažintas įrodymu. EŽTK 8 straipsnio pažeidimas konstatuotas dėl to, kad vietinės valdžios institucijos neturėjo aiškaus atsakymo, kokiais teisiniais pagrindais vadovaujantis minėtas garso įrašymas buvo atliktas. Vis dėlto reikia sutikti su LAT, jog toks EŽTT sprendimas reiškia, kad EŽTK 8 straipsnyje minimas susižinojimas apima ne tik susirašinėjimo, telefoninių ar kitokių pokalbių slaptumą, bet ir tiesioginio asmenų bendravimo slaptumą.

Iš viso to, kas pirmiau išdėstyta, galima daryti išvadą, kad operatyvinės veiklos subjektų pareigūnai, vadovaudamiesi OVĮ nuostatomis bei panaudodami technines priemones bendra tvarka (analizuojamam atveju suteikdami technines priemones asmeniui bei apmokydami jį jomis naudotis, įrašyti to as-

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Heglas prieš Čekijos Respubliką*.

mens ir kitų asmenų, tapusių kriminalinės žvalgybos objektais, pokalbi), rinko informaciją apribodami asmenų teisę į susirašinėjimo, telefoninių pokalbių ar kitokių pokalbių neliečiamumą.

2015 m. lapkričio 16 d. nutartyje LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, pažymėdama žmogaus teisių instituto kiekvienoje demokratinėje valstybėje svarbą, pabrėžė tai, kad kiekviena įsibrovimo į žmogaus teisių sritį galimybė turi būti detalai (preciziškai) reglamentuota įstatyme. OVĮ 3 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad techninių priemonių panaudojimas bendra tvarka yra techninių priemonių naudojimas operatyvinėje veikloje operatyvinės veiklos subjektų pagrindinių institucijų nustatyta tvarka <...>, tačiau, kokia ta tvarka nustatyta (ir ar apskritai ji buvo nustatyta), byloje duomenų nėra⁴⁸. Taip pat svarbu, kad LAT dar 2012 m. lapkričio 20 d. nutartyje prokuroro kasacinio skundo argumentą, kad techninėms priemonėms panaudoti bendra tvarka jokios sankcijos nereikia, pačios panaudojimo tvarkos OVĮ ar kiti įstatymai nereglamentuoja, todėl ji ir negali būti pažeista, pripažino pagrįstą⁴⁹. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šis argumentas visiškai atitinka OVĮ 3 straipsnio 9 dalies⁵⁰ nuostatas.

Taigi, teismų praktika akivaizdžiai parodo techninių priemonių naudojimo bendra tvarka atskyrimo nuo techninių priemonių naudojimo specialia tvarka kriterijų neapibrėžtumo, šių kriterijų nepakankamo aiškumo ir techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinio reglamentavimo problemas.

2. Techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinio reglamentavimo problemos

Nuo 2013 m. sausio 1 d. Lietuvoje įsigaliojo naujas KŽĮ, kuris, kaip teigė OVĮ pakeitimo iniciatoriai, turėjo patobulinti efektyvios žmogaus teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimą bei KŽS veiklos kontrolę ir sukurti sąlygas KŽS efektyvesnei kovai su nusikalstamumu. KŽĮ turėjo būti detalai reglamentuota kriminalinės žvalgybos veikla – sąvokos, būdai ir priemonės, principai, informacijos rinkimo būdai, šios informacijos panaudojimas, apsauga, atsakomybė už jos neteisėtą panaudojimą⁵¹. Atsižvelgiant į deklaruotus siekius, atrodytų, jog ankstesnės keltos techninių priemonių panaudojimo problemos naujajame KŽĮ turėjo būti išspręstos. Vis dėlto, susipažinus su KŽĮ nuostatomis, reglamentuojančiomis techninių priemonių naudojimą kriminalinėje žvalgyboje, galima pastebėti, kad paminėtos šių priemonių naudojimo reglamentavimo problemos iš esmės nebuvo pašalintos ir šiuo metu situacija yra analogiška buvusiai iki KŽĮ įsigaliojimo.

Analizuojant KŽĮ 2 straipsnio 21 dalyje įtvirtintą „techninių priemonių panaudojimo bendra tvarka“ definiciją⁵² nesunku suvokti, jog išlieka ta pati prieš tai galiojusiam OVĮ įtvirtinta nuostata dėl šių

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-361-699/2015.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-524/2012.

⁵⁰ OVĮ 3 str. 9 d. teigta: „Techninių priemonių naudojimas bendra tvarka – tai techninių priemonių naudojimas operatyvinėje veikloje operatyvinės veiklos subjektų pagrindinių institucijų nustatyta tvarka šio straipsnio 8 dalyje neišvardytais atvejais, taip pat ir šio straipsnio 8 dalyje išvardytais atvejais, kai jos naudojamos operatyvinės veiklos subjektų patalpose ir transporto priemonėse tų pačių subjektų iniciatyva saugumui bei imunitetui užtikrinti, išskyrus patalpas, naudojamas įmonių, įstaigų ar organizacijų, įsteigtų pagal šio Įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punktą, taip pat pokalbių telefonu kontrolę“.

⁵¹ Įstatymo projektų Reg. Nr. XIP-4214-XIP-4247 aiškinamasis raštas, 2012-03-22, Nr. XIP-4214.

⁵² KŽĮ 2 str. 21 d.: „Techninių priemonių panaudojimas bendra tvarka – techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų nustatyta tvarka šio straipsnio 22 dalyje neišvardytais atvejais. Techninės priemonės bendra tvarka naudojamos taip pat ir šio straipsnio 22 dalyje išvardytais atvejais, kai jos panaudojamos sekimo viešose vietose metu gaunamai informacijai fiksuoti arba kriminalinės žvalgybos subjektų iniciatyva jų naudojamos patalpose ir transporto priemonėse vidaus saugumui užtikrinti, išskyrus patalpas, naudojamas juridinių asmenų, įsteigtų pagal šio įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktą.“

priemonių naudojimo kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų nustatyta tvarka. Dar analizuojant OVĮ įtvirtintas techninių priemonių naudojimo operatyvinėje veikloje nuostatas buvo pabrėžta, kad tiek EŽTT, tiek LAT konstatavo, jog KŽS naudojant technines priemones asmenų pokalbių kontrolei, tokių pokalbių garsui įrašyti net ir žinant vienam iš pokalbių dalyvių, yra kišimasis į asmens (asmenų) konstitucinę teisę, įtvirtintą tiek EŽTK 8 straipsnyje, tiek Konstitucijos 22 straipsnio 2 dalyje, kur teigiama, jog „asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas naliečiami“. EŽTK 8 straipsnyje minimas susižinojimas apima ne tik susirašinėjimo, telefoninių ar kitokių pokalbių slaptumą, bet ir tiesioginio asmenų bendravimo slaptumą⁵³. Taigi, atsižvelgiant į EŽTT ir LAT praktiką, sprendžiant techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje klausimus, iškyla KŽS pareigūnų veiksmų, atliekamų laikantis KŽĮ nustatytos tvarkos, teisėtumo problema. KT savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teisės ir laisvės galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo⁵⁴.

KŽĮ 6 straipsnio 2 dalyje aiškiai įtvirtinta, kad KŽS technines priemones bendra tvarka turi teisę naudoti, jei turi informacijos apie kriminalinės žvalgybos objektus. KŽS pagrindinės institucijos savo žinybiniais teisės aktais yra nustačiusios techninių priemonių naudojimo bendrą tvarką. Taigi atrodytų, kad KŽĮ nustatyti tokių priemonių taikymo pagrindai galėtų atitikti EŽTK bei Konstitucijoje įtvirtintus reikalavimus. Tačiau giliau paanalizavus iškyla techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje atitikties tiek Konstitucijos, tiek EŽTK nuostatoms klausimų. Pirmiausia dėl to, kad KŽS pagrindinės institucijos techninių priemonių naudojimo bendrą tvarką nustatė neviešo pobūdžio žinybiniais teisės aktais⁵⁵. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnyje nustatyta, kad „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai. Galioja tik paskelbti įstatymai. Įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės“. Aiškindamas šią konstitucinę nuostatą KT ne kartą yra konstatavęs, kad „Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje atsispindi konstitucinis principas, kad teisė negali būti nevieša. Taigi, atsižvelgus į konstitucinį reikalavimą, kad teisė negali būti nevieša, Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „įstatymai“ negali būti aiškinama vien pažodžiui – ji aiškintina plečiamai, kaip apimanti ne tik įstatymo galią turinčius, bet ir kitus teisės aktus“⁵⁶. Pripažįstant, kad taip naudojant technines priemones gali būti apribojamos asmens (asmenų) konstitucinės teisės, galima suabejoti, ar techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje tvarka, reglamentuota neviešo pobūdžio teisės aktais, atitinka sąlygą, jog tai daroma įstatymu. Tuo labiau kad KT jurisprudencijoje pabrėžta: „Teisės norminiai aktai, reguliuojantys santykius, susijusius su konstitucinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis bei jų įgyvendinimu, apskritai neturi būti žymimi jokiais slaptumo žymomis.“⁵⁷

D. Žilinskas kadaise tyrė operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problemas ir jau tuo metu kėlė neviešų teisės aktų konstitucingumo problemas. Mokslininkas abejojo poįstatyminio pobūdžio neviešų teisės aktų (kurių turinys yra valstybės paslaptis ir jie yra pažymėti slaptumo žymomis), nusta-

⁵³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2004 m. sausio 26 d. nutarimas byloje Nr. 3/02-7/02-29/3.

⁵⁵ Teiginys paremtas Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų 2017 m. gegužės – birželio mėn. Lietuvos teisės institutui suteikta informacija. Dėl šios informacijos Lietuvos teisės institutas 2017 m. gegužės 19 d. raštu Nr. 2R-164(1.11) „Dėl informacijos suteikimo“ kreipėsi į Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos pagrindines institucijas.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2003 m. spalio 29 d. nutarimas byloje Nr. 1/2; 2007 m. birželio 27 d. nutarimas byloje Nr. 14/06-22/06-27/06-29/06-34/06-35/06-42/06-46/06-52/06-54/06-03/07-11/07; 2010 m. vasario 9 d. nutarimas byloje Nr. 23/2007-38/2009; 2010 m. vasario 26 d. nutarimas byloje Nr. 19/2008-25/2009.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 30-840.

tančių žmogaus teisių ribojimo tvarką, legitimumu ir teisėta galimybe juos taikyti⁵⁸. G. Goda taip pat pasisakė dėl tuo metu galiojusio OVĮ nuostatų, reglamentavusių techninių priemonių naudojimą bendra tvarka, atitikties žmogaus teisių varžymo teisėtumui. Šio mokslininko teigimu: „akivaizdžiai prievartine prievartos priemone laikytinas ir tarp sąvokų minimas techninių priemonių naudojimas bendra tvarka (OVĮ 3 str. 9 p). Ta aplinkybė, kad prievartinio pobūdžio priemonės OVĮ nėra aiškiai išvardytos ir apibrėžtos, nenustatytos šių priemonių taikymo sąlygos, kelia šio įstatymo atitikties Konstitucijos nuostatoms, pagal kurias reikalaujama garantuoti tinkamą žmogaus teisių apsaugą, problemą.“⁵⁹ Pritariant paminėtų mokslininkų teiginiams galima tik reziumuoti, kad išsakytos pastabos ir iškeltos problemos išliko aktualios ir šių dienų kriminalinės žvalgybos teisiniam reguliavimui. Techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje yra kriminalinės žvalgybos veiksmai (tam tikra asmenų sekimo forma). EŽTT jurisprudencijoje pabrėžiama, kad bet koks sekimas turi būti vykdomas „laikantis teisės aktų“ ir šis aspektas aiškinamas kaip susijusių nuostatų prieinamumas ir jų padarinių numatymas⁶⁰. EŽTT savo sprendimuose ne kartą yra pasisakęs, kad nacionalinė teisė turi būti pakankamai aiški ir leisti piliečiams suprasti, kokios valstybės institucijos turi įgaliojimus taikyti slapta sekimo priemones, kokioms aplinkybėms esant ir kokiomis sąlygomis tokių priemonių gali būti imamasi⁶¹. Be to, EŽTT yra nustatęs minimalius saugiklius, kurie turi būti įtvirtinti statutinėje teisėje, kad būtų išvengta galimų piktnaudžiavimų suteiktais įgaliojimais naudoti slapta sekimo priemones. Prie tokių saugiklių priskiriama: nusikalstamų veikų, dėl kurių gali būti naudojamos slaptos sekimo priemonės, pobūdis; asmenų, kuriems gali būti taikomos tokios priemonės, kategorijų apibrėžimas; tokių priemonių naudojimo apimtis ir trukmė; tam tikros tvarkos (procedūrų) analizuojant, naudojant bei saugojant slaptų sekimo priemonių metu gautą informaciją laikymasis⁶². EŽTT jurisprudencijoje galima aptikti ir daugiau slaptų sekimo priemonių taikymo bei žvalgybinių duomenų rinkimo reikalavimų, tačiau ir pirmiau išvardytų pakanka pamatyti galiojančių teisės aktų neatitiktį. Visų pirma nėra aišku, ar yra nustatyta „techninių priemonių panaudojimo bendra tvarka“ apimtis ir trukmė. Galbūt ir galima daryti prielaidą, kad ji yra nustatyta KŽS pagrindinių institucijų priimtuose neviešo pobūdžio teisės aktuose, tačiau tokiu atveju tik dar labiau išryškėja nacionalinės teisės nuostatų neprieinamumo problema. Kitas svarbus aspektas yra tai, jog asmenų, kuriems gali būti bendra tvarka naudojamos techninės priemonės, kategorijos KŽĮ yra apibrėžiamos labai abstrakčiai. Pavyzdžiui, pagal KŽĮ prie kriminalinės žvalgybos objektų yra priskiriami su valstybės nacionaliniu saugumu susiję asmenys. Kokie asmenys laikytini susijusiais su valstybės nacionaliniu saugumu, KŽĮ nėra detalizuojama.

Kitas ne mažiau svarbus aspektas yra tai, kad tiek prieš KŽĮ galiojusiame OVĮ, tiek dabar galiojantiame įstatyme nėra reglamentuotas teisėjo sankcionavimo būtinumas, reikalingas, kad būtų galimas toks techninių priemonių panaudojimas bendra tvarka. Minėta, kad KŽS naudojant technines priemones asmenų pokalbių kontrolei, tokių pokalbių garsui įrašyti net ir žinant vienam iš pokalbių dalyvių (pagal KŽĮ toks techninių priemonių panaudojimas priskiriamas techninių priemonių panaudojimui bendra tvarka) yra kišimasis į asmens (asmenų) konstitucinę teisę, įtvirtinta Konstitucijos 22 straipsnio 2 dalyje. Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalyje aiškiai įtvirtinta, kad „informacija apie privatų gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą“. Kita vertus, būtina pabrėžti, kad naudojant technines priemones kriminalinėje žvalgyboje ne visada yra renkama informacija

⁵⁸ ŽILINSKAS, D. Policijos teisės <...>, p. 62.

⁵⁹ GODA, G. Operatyvinės veiklos <...>, p. 77.

⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Kennedy prieš Jungtinę Karalystę*.

⁶¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1984 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, 1990 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Huvig prieš Prancūziją*, 1998 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Kopp prieš Šveicariją*, 1998 m. liepos 30 d. sprendimas byloje *Valenzuela Contreras prieš Ispaniją*.

⁶² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją*.

apie asmenų privatų gyvenimą ar yra apribojamos kitos konstitucinės teisės. KT yra pasisakęs, kad privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens būseną, kai asmuo gali tikėtis privatumo, su jo teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais. Jei asmuo atlieka viešo pobūdžio veikas ir tą supranta arba turi ir gali suprasti, nors ir savo namuose ar kitose privačiose valdose, tai tokios viešo pobūdžio veikos nebus apsaugos objektas pagal Konstitucijos 22 ir Konvencijos 8 straipsnius, ir asmuo negali tikėtis privatumo⁶³. Akivaizdu, kad tais atvejais, kai KŽS technines priemones naudoja asmenų, tapusių kriminalinės žvalgybos objektais, veiksams fiksuoti jiems esant viešoje vietoje (pavyzdžiui, pasalos metu fiksuojami asmenų rengimosi padaryti nusikalstamą veiką veiksmai ar jų daromos nusikalstamos veikos epizodai), tai šitaip naudoti technines priemones jokios teismo nutarties nereikia.

Sprendžiant aptariamąs problemas būtų tikslinga peržiūrėti KŽĮ įtvirtintą techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka⁶⁴, numatytą KŽĮ 2 straipsnio 22 dalyje, apibrėžimą. Atkreiptinas dėmesys, kad technines priemones naudoti kontroliuojant ir fiksuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, net ir žinant apie tokią kontrolę vienam iš pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui, kai tai vykdoma įstatymų nustatyta tvarka apribojant asmenų teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, reikia teismo nutarties. Toks techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje turėtų būti vykdomas laikantis įstatyme šioms priemonėms panaudoti specialia tvarka įtvirtintų reikalavimų bei atitinkamos sankcionavimo tvarkos.

Trumpai pristatyta KT, EŽTT ir LAT jurisprudencijos analizė leidžia daryti išvadą, kad pagrindinis kriterijus atskiriant techninių priemonių naudojimą kriminalinėje žvalgyboje bendra ir specialia tvarka turėtų būti kišimasis į pagrindines asmens (asmenų) teises bei laisves naudojant tokias priemones⁶⁵. KŽĮ įtvirtintų techninių priemonių naudojimo bendra ir specialia tvarka *ex-definitione* lemia, kad viena iš atitikties minėtam kriterijui prielaidų yra būtina šios srities teisinio reglamentavimo korekcija. Siekiant labiau atitikti konstitucinėje bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje pabrėžiamus reikalavimus, siūloma techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka KŽĮ apibrėžti taip: „techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka – motyvuota teismo nutartimi sankcionuotas techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje, kontroliuojant ar fiksuojant fizinio ar juridinio asmens ūkinės finansines operacijas, finansinių ir (ar) mokėjimo priemonių panaudojimą, asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai tai vykdoma įstatymų nustatyta tvarka apribojant žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, nuosavybę ar kitas pagrindines žmogaus teises bei laisves“.

Nors šiame tyrime iškeltos tik kelios, autoriaus nuomone, esminės techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisėtumo problemos, tačiau detalesnis gilinimasis į šią sritį yra apribotas šio tyrimo apimtimi. Šiuo tyrimu norėta parodyti nagrinėjamos problemos aktualumą ir paskatinti tolesnius mokslinius tyrimus šioje srityje.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas byloje Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000.

⁶⁴ KŽĮ 2 str. 22 d.: „Techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka – motyvuota teismo nutartimi sankcionuotas techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje, kontroliuojant ar fiksuojant fizinio ar juridinio asmens ūkinės, finansines operacijas, finansinių ir (ar) mokėjimo priemonių panaudojimą, asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai nė vienas pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma ir tai vykdoma įstatymų nustatyta tvarka apribojant žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.“

⁶⁵ Paminėtas kriterijus neatsiejamas nuo kitų su tuo susijusių teisinio apibrėžtumo, aiškumo reikalavimų, konstitucinio proporcingumo ir kitų teisinės valstybės principų, tačiau šie klausimai teisės doktrinoje išsamiai išnagrinėti ir šiame tyrime plačiau nenagrinėjami. Plačiau žr.: JOČIENĖ, D.; ČILINSKAS, K. *Žmogaus teisių <...>*, p. 66–70, MERKEVIČIUS, R. Lietuvos Respublikos operatyvinės <...>, p. 176–179, *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009–2010: Apžvalga. Žmogaus teisių stebėjimo institutas*. Vilnius, 2011, p. 69–70, LANKAUSKAS, M.; MULEVIČIUS, M.; ZAKSAITĖ, S. *Teisės į privatumą <...>*, p. 12–18.

Išvados

Dabartinis techninių priemonių naudojimo kriminalinėje žvalgyboje teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikos įstatymuose bei jų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose yra problemiškas ir sunkiai suderinamas su konstitucinėje bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje pabrėžiamais proporcingumo, teisės aktų apibrėžtumo, aiškumo, prieinamumo bei jų taikymo padarinių numatymo reikalavimais.

Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme įtvirtinti kriterijai, leidžiantys atskirti techninių priemonių panaudojimą bendra tvarka nuo techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka, yra nepakankamai aiškūs. Pagrindinis kriterijus, atskiriant techninių priemonių naudojimą kriminalinėje žvalgyboje bendra ir specialia tvarka, turėtų būti kišimasis į pagrindines asmens (asmenų) teises ir laisves naudojant tokias priemones. Vadovaudamiesi minėtame įstatyme įtvirtintais techninių priemonių naudojimo bendra ir specialia tvarka apibrėžimais, kriminalinės žvalgybos subjektai turi galimybę kištis į asmens (asmenų) teises ir laisves naudodami technines priemones ne tik specialia, bet ir bendra tvarka. Tai siejama su įstatyme įtvirtintomis galimybėmis naudoti technines priemones bendra tvarka kontroliuojant ir fiksuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus žinant apie tokią kontrolę vienam iš pokalbio, kitokio susižinojimo ar veiksmų dalyviui. Toks techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje turėtų būti vykdomas laikantis įstatyme šioms priemonėms naudoti specialia tvarka įtvirtintų reikalavimų bei atitinkamos sankcionavimo tvarkos.

Siekiant labiau atitikti konstitucinėje bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje nustatytus reikalavimus, siūloma techninių priemonių panaudojimą specialia tvarka Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme apibrėžti taip: „techninių priemonių panaudojimas specialia tvarka – motyvuota teismo nutartimi sankcionuotas techninių priemonių naudojimas kriminalinėje žvalgyboje, kontroliuojant ar fiksuojant fizinio ar juridinio asmens ūkines finansines operacijas, finansinių ir (ar) mokėjimo priemonių panaudojimą, asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, kai tai vykdoma įstatymų nustatyta tvarka apribojant žmogaus teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, nuosavybę ar kitas pagrindines žmogaus teises bei laisves.“

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390.
3. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas Nr. XI-2234. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 122-6093.
4. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Nr. IX-965. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 65-2633.
5. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Nr. VIII-222. *Valstybės žinios*, 1997, nr. 50-1109.
6. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Nr. I-2747. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 22-639.
7. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas Nr. I-851. *Valstybės žinios*, 1991, nr. 2-22.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 108 „Dėl kriminalinės žvalgybos subjektų sąrašo patvirtinimo ir jų kriminalinės žvalgybos masto nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 16-780.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 3 d. nutarimas Nr. 159 „Dėl operatyvinės veiklos subjektų sąrašo patvirtinimo ir jų operatyvinės veiklos masto nustatymo“. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 97-4279.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas byloje Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 39-1105.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2003 m. spalio 29 d. nutarimas byloje Nr. 1/02. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 103-4611.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2004 m. sausio 26 d. nutarimas byloje Nr. 3/02-7/02-29/3. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 15-465.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 30-840.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2007 m. birželio 27 d. nutarimas byloje Nr. 14/06-22/06-27/06-29/06-34/06-35/06-42/06-46/06-52/06-54/06-03/07-11/07. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 72-2865.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2010 m. vasario 9 d. nutarimas byloje Nr. 23/2007-38/2009. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 18-830.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2010 m. vasario 26 d. nutarimas byloje Nr. 19/2008-25/2009. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 25-1179.

Specialioji literatūra

17. ANDREJEVAS, V. Profesionalus operatyvinis tyrimas – ikiteisminio tyrimo garantas. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 2011, t. (6), p. 22–39.
18. BELEVIČIUS, L. Techninių priemonių panaudojimo tiriant nusikaltimus teisinis reguliavimas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 29(21), p. 72–85.
19. BUČIŪNAS, G. *Slaptas sekimas. Teisinis reglamentavimas ir praktiniai aspektai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2012.
20. ČIOČYS, P. Operatyvinės veiklos įstatymas: privalumai ir spragos. *Sargyba*, 1997, t. 27 (231).
21. GODA, G. Operatyvinės veiklos teisinio reguliavimo problemos ir perspektyvos. *Teisė*, 2006, t. 58, p. 70–83.
22. JANKOVSKI, Z. Apie operatyvinės veiklos teisinio formavimosi pagrindus. *Mokslo darbai. Vilnius: Lietuvos policijos akademija*, 1994, t. 2, p. 89–101.
23. JOČIENĖ, D.; ČILINSKAS, K. *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Monografija. Vilnius, 2004.
24. JOVAIŠAS, K. Informacijos apie privatų gyvenimą rinkimo teisėtumo kriterijai. *Teisės problemos*, 2004, t. 2(44).
25. JURKA, R. Provokacija kaip priemonė renkant įrodymus teisme. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 249–265.
26. KOLB, H. J. *Contributions to Intelligence, Surveillance and Reconnaissance from the Sensor to the Back – Office*. MEDAV GmbH, Uttenreuth, 2013.
27. LANKAUSKAS, M.; MULEVIČIUS, M.; ZAKSAITĖ, S. *Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir saviraišką užtikrinimo problemos*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2013.
28. LIPNICKAS, E. Kriminalistinis neviešų tyrimo veiksmų integracijos į Lietuvos baudžiamąjį procesą vertinimas. *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 26–34.
29. MERKEVIČIUS, R. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas Lietuvos Respublikos Konstitucijos kontekste. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai* : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius : Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 176–197.
30. MISIŪNAITĖ-KAMARAUSKIENĖ, D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aktualijos pagrindinių teisių į privatų šeimos gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą srityje. *Jurisprudencija*, 2014, t. 21(4), p. 1233–1245.
31. NISSEBAUM, H. *Privacy in Context. Technology, Policy, and the Integrity of Social Life*. Stanford: Stanford University Press, 2010.
32. PAKŠTAITIS, L. Nusikalstamą veiklą imituojančio elgesio modelio taikymas tiriant kyšininkavimo nusikaltimus. *Jurisprudencija*, 2001, t. 23(15), p. 82–96.
33. PANOMARIOVAS, A.; RUDZKIS, T. Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos sąveika. *Jurisprudencija*, 2000, t. 17(9), p. 117–125.
34. PETROŠIUS, D. Operatyvinės veiklos įstatymo raida žmogaus teisių apsaugos kontekste. *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55), p. 126–138.
35. SKAPCEVIČIUS, V. Operatyvinės veiklos esmė. *Teisės apžvalga*. 1991, t. 4.
36. ŠIMKUS, K. Elektroninės žvalgybos teisinis reguliavimas užsienio valstybėse. *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 113–120.

37. ŠTARIENĖ, L. The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial under Article 6(1) of the European Convention on Human Rights. *Jurisprudencija*, 2009, t. 3 (117), p. 263–284.
38. ŠTITILIS, D. Privataus gyvenimo elektroniniuose ryšiuose ribojimas nusikaltimų tyrimo tikslais. *Jurisprudencija*, 2006, t. 9(87), p. 69–75.
39. ŠTITILIS, D.; LAURINAITIS, M. IP telefonija – iššūkis elektroninių ryšių kontrolės, siekiant iširti nusikaltimus, teisiniam reguliavimui. *Socialinių mokslų studijos*, 2009, t. 1(1), p. 205–221.
40. ŽILINSKAS, D. Policijos teisės prielaidos: operatyvinės veiklos teisinio reglamentavimo problema. *Jurisprudencija*, 2003, t. 49(41), p. 54–64.
41. ГОРЯИНОВ, К. К.; ОВЧИНСКИЙ, В. С.; СЕНИЛОВ, Г. К. *Теория оперативно-розыскной деятельности*. Москва: Инфра-М, 2006.
42. РОНИН, Р. *Своя разведка*. Минск: Харвест, 1998.
43. СМІРНОВ, М. П. *Коментарий оперативно-розыскного законодательства РФ и зарубежных стран*. Москва, 2002.

Praktinė ir kita susijusi medžiaga

44. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1984 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas byloje *Malone prieš Jungtinę Karalystę*. Pareiškimo nr. 8691/79 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/ENG?i=001-57533>>.
45. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1990 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Huvig prieš Prancūziją*. Pareiškimo nr. 11105/84 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57627>>.
46. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1998 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Kopp prieš Šveicariją*. Pareiškimo nr. 23224/94 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58144>>.
47. Europos Žmogaus Teisių Teismas 1998 m. liepos 30 d. sprendimas byloje *Valenzuela Contreras prieš Ispaniją*. [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58208>>.
48. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją* [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76586>>.
49. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Heglas prieš Čekijos Respubliką* [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79651>>.
50. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Kennedy prieš Jungtinę Karalystę*. [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98473>>.
51. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-141/2008.
52. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-524/2012.
53. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-361-699/2015.
54. Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas. Darbo dokumentas (5), dėl valstybių narių žvalgybos tarnybų ir ES žvalgybos įstaigų demokratinės priežiūros. 2013 m. gruodžio 12 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/1009342/1009342lt.pdf>.
55. Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas. Darbo dokumentas Nr. 1, dėl JAV ir ES sekimo programų ir jų poveikio ES piliečių pagrindinėms teisėms. 2013 m. gruodžio 11 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dt/.../1012434lt.pdf>.
56. *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2009-2010: Apžvalga*. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Vilnius, 2011.
57. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2007 metais ataskaita. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. birželio 1 d.]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5518&p_d=74772&p_k=1>.
58. Įstatymų projekto Reg. Nr. IXP-3800 aiškinamasis raštas, 2004-08-23, Nr. IXP-3800.
59. Įstatymo projektų Reg. Nr. XIP-4214 – XIP-4247 aiškinamasis raštas, 2012-03-22, Nr. XIP-4214.
60. Lietuvos teisės institutas. 2017 m. gegužės 19 d. raštas Nr. 2R-167(1.11) „Dėl informacijos suteikimo“.

PROBLEMS OF THE LEGALITY OF THE USE OF TECHNICAL EQUIPMENT DURING CRIMINAL INTELLIGENCE

Petras Tarasevičius

S u m m a r y

The article presents the analysis of the juridical preconditions of the use of technical equipment during criminal intelligence. *A particular focus of research is drawn on the* compliance of the juridical regulation of the use of technical equipment during criminal intelligence with the main provisions of the Constitution of the Republic of Lithuania and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The problems of the distinguishing the use of technical equipment by general procedure and the use of technical equipment according to special procedure are directly related to the lack of certainty and clarity of the criterions provided by Law on criminal intelligence of the Republic of Lithuania. Indeterminacy and uncertainty of above mentioned criterions raise contradictions due to modern doctrine for the protection of human rights and freedoms.

The author highlighted the importance to revise criterions provided by Law to distinct the use of technical equipment by general procedure and the use of technical equipment according to special procedure. Critical remarks due to the order for the use of measures of coercion provided by the restricted by-laws are also being mentioned. Accessibility of the Law making provision of the grounds and minimum safeguards for the use of coercion measures is the issue of great importance.

The author concludes that the use of technical equipment in controlling or recording personal conversations and other communications or actions, even when one of the participants in the conversation, other communications or actions, is aware of such control and it is being implemented in accordance with the procedure established by laws, while restricting the inviolability of the private life of an individual requires a reasoned court ruling. Compliance with the main requirements provided by the Constitution of the Republic of Lithuania and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms for the justified interfering of human rights and freedoms during the criminal intelligence *inter alia* depends on the adjusted and provided by Law concepts of the use of technical equipment by general and according to special procedure. The interfering of the human rights and fundamental freedoms has to be the main criterion for distinguishing the use of technical equipment during criminal intelligence by general procedure and the use of technical equipment according to special procedure. Incompliance with this criterion lets to conclude that definitions provided by the Law of the criminal intelligence of the Republic of Lithuania must be adjusted.

Įteikta 2017 m. birželio 26 d.

Priimta publikuoti 2017 m. spalio 26 d.